

6.4 Azoknak a szabályoknak és eljárásmodoknak, amelyek az információs források hozzáférhetőségére vonatkoznak, *részrehajlás nélkül* kell érvényesülniük. A szabályokat és a feltételeket írásban kell rögzíteni, meg kell ismertetni őket az olvasóval.

6.5 Munkája során *semmilyen személyes anyagi előnyhöz nem juthat a könyvtáros*, mert magatartásának mindenkor összhangban kell lennie az egész könyvtár szolgáltatási alapjainak.

/A commitment to information services: developmental guidelines. = RQ Reference and Adult Services Division, 18. köt. 3. sz. 1979. p. 275–278./

(Ghymes Györgyné)

On-line irodalomkutatás hatásai egy egyetemi könyvtárban.

Tapasztalatok az ulmi Egyetemi Könyvtárban

Az ulmi Egyetemi Könyvtárban 1976 januárja óta on-line irodalomkutatást végeznek a *Deutsches Institut für medizinische Dokumentation und Information (DIMDI, Német Orvostudományi Dokumentációs és Információs Intézet)* által felajánlott adatbankok segítségével. Az on-line irodalomkutatás bevezetése nem is annyira a könyv-

tárhasználat növekedéséhez, mint inkább az olvasók információs szokásainak minőségi változásához vezetett. Ezek a következtetések szűrhetők le a megrendelések forrásainak és a használat sajátosságainak vizsgálatából.

Az on-line irodalomkutatás igénybevétele

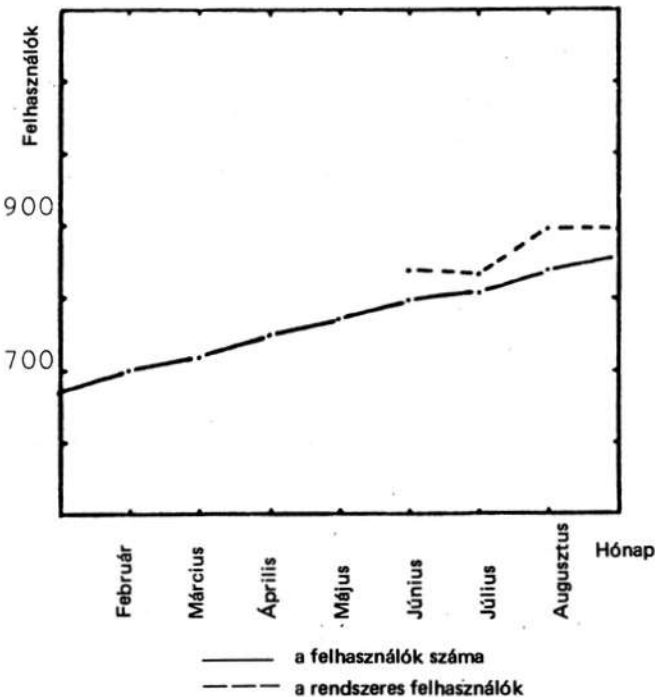
Az on-line irodalomkutatás jelenlegi igénybevételéről ad áttekintést az 1. táblázat és az 1–2. ábra.

1. táblázat

Felhasználó/hónap	64 fő
Új felhasználó/hónap	25 fő
Megosztás:	
tanárok	8%
orvosok	45%
egyéb (pl. hallgatók)	47%
Kapcsolat:	
levél útján	25%
telefonon	33%
személyesen	42%
Irodalomkeresések/hónap	106
Ebből:	
Medlars	72%
Biosis	13%
Psychological Abstracts	4%
Scisearch	9%
Cancerlit	2%
Cancerprojekt	0,1%
Hivatkozások/keresés	
kinyomtatva DIMDI-nél	66
kinyomtatva a könyvtár másológépén (hard copy)	18
Állandó megbízások/hónap kb.	160
Kapcsolási idő/hó órákban	37
Kapcsolási idő/keresés percben	21

Az on-line irodalomkutatás igénybevételének grafikus ábrázolása

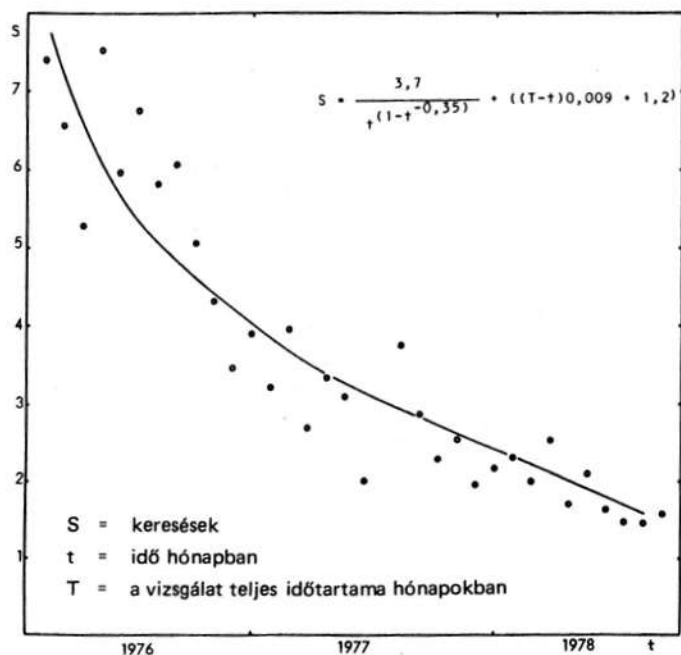
Az ábrákból kitűnik, hogy míg az on-line irodalomkutatás meghonosításakor az irodalom iránti igények megnövekedtek, addig a későbbiekben az irodalmi igényekkel való telítettség állapota lépett fel. Ezzel magyarázható a visszatérő használók számának csökkenése. Emellett a visszatérési ráta nagysága hosszabb távon az irodalomkutatás minőségéről is tájékoztat, vagyis tükrözi a használóknak az új információs forrással való elégedettségét. Erről szólnak a következő vizsgálatok is.

1. ábra A felhasználók számának növekedése 1978 első hónapjaiban

A könyvtár és a (DIMDI) on-line irodalomkutatás igénybevételének kapcsolata

A könyvtár igénybevételének mértéke	A könyvtár használói (100%) Ebből			A könyvtár használói (100%) Ebből	
	Tudományos munkakörben dolgozók	Egyetemi hallgatók	Nem tudományos területen dolgozók	DIMDI-használók	DIMDI-használók akik legalább egy tartós megbízást adtak
a) Másolat igénylése folyóiratból					
1-29 megrendelés/4 hónap	70,71%	23,67%	5,6%	53,97%	27,6%
30-99 megrendelés/4 hónap	85,18%	11,11%	3,7%	76,4%	46,1%
100 és ennél több megrendelés/4 hónap	100%	—	—	90%	55,5%
b) Könyv (monográfia) kölcsönzések					
1-5 megrendelés/4 hónap	34,78%	55,16%	10,04%	nincs adat	nincs adat
6-24 megrendelés/4 hónap	51,96%	40,78%	7,2 %	nincs adat	nincs adat
25 és ennél több megrendelés/4 hónap	100%	—	—	68,18%	nincs adat

2. ábra A keresések középértéke használónként

Az irodalmi megrendelések forrásai

Az ulmi Egyetemi Könyvtárban 1978 januárjától az év szeptemberéig végzett *kérdőíves felmérés* alapján kimutatták, hogy a könyvtár olvasói miként tájékozódtak a legfontosabb az irodalomról, amelyet aztán a könyvtárban kikölcsönöztek vagy másolatot rendeltek róla.

A felmérés kiértékelése

a) az irodalmi megrendelések forrásai

A felmérés — a havi középértékre vonatkozóan — a következő eredményre vezetett: 22,19% nem válaszolt. Fő információs forrásként szerepeltek (24,87%) a hivatkozások és forrásmutatók a meglevő művekből. A megrendelések 14,11%-a a DIMDI információs rendszeréhez nyúlt vissza. Közvetlenül ezután következtek — 13,73%-kal — a könyvtári állomány áttekintéséből eredő igények.

További irodalmi forrás a *Current Contents (Life Sciences)* 12,33%-kal, illetve egyéb nyomtatásban megjelent irodalomjegyzékek 8,43%-kal. Az irodalmi igények 2,66%-a a szakmabeliek tanácsain alapult. Az információs igények 1,26%-át kiadói hirdetések és prospektusok keltették fel, 0,5%-át pedig egyéb források.

b) Az irodalmi igények kielégítése

A saját állományból ki nem elégíthető irodalmi igények (monográfiák és folyóiratok) között a legnagyobb számban a hivatkozásokra visszavezethetők szerepeltek. A második helyen álltak a DIMDI számítógépes keresése által kezdeményezett megrendelések. Ezt követték a nyomtatott forrásmutatókon (Index Medicus, Excerpta Medica, SCI) alapuló kielégítetlen megrendelések. A kielégítetlen folyóiratrendelések sorában a 4. helyen a *Current Contents* állt. A kielégíthető folyóiratrendelések forrásainak rangsora a következő: DIMDI számítógépes keresés, *Current Contents*, nyomtatott irodalomjegyzékek.

A DIMDI-re visszavezethető folyóiratmegrendelések részaránya a vizsgált időszak (1978 januártól szeptemberig) összes irodalmi igényei között 22,2%, a kielégíthető irodalmi igények részaránya pedig 79,9% volt. Mivel a DIMDI on-line irodalomkutatásból származó kielégítetlen rendelések a ranglistán a 2. helyet foglalták el, az ulmi Egyetemi Könyvtár szükségesnek látta az állományában lévő folyóiratok forgalmának elemzését az esetleges változtatás érdekében.

A forgalom alakulása (1970–1978)

a) A forgalom növekedése a megelőző évhez viszonyítva

1970/1969:	11%	1975/1974:	1,6%
1971/1970:	72%	1976/1975:	17,5%
1972/1971:	44,5%	1977/1976:	7,98%
1973/1972:	27%	1978/1977:	19,61%
1974/1973:	27%		

Az irodalomkutatás a keresések számát tekintve a következőképpen alakult:

1970:	20	1973:	74	1976:	1274
1971:	72	1974:	58	1977:	1209
1972:	51	1975:	115	1978:	1280

Az adatokból megállapítható, hogy az on-line irodalomkutatás révén az információellátásban mutatózó mennyiségi növekedés a könyvtárállomány szabadpolcos elhelyezés (60%) ellenére sem vezetett a forgalom növekedéséhez.

b) A könyvtár és a (DIMDI) on-line irodalomkutatás igénybevételének kapcsolata

Az állandó folyóiratkölszönzők 90%-a, az intenzív könyv (monográfia) kölszönzők 68,18%-a DIMDI-használó. A folyóiratkölszönzők 55,5%-a legalább egy tartós megbízást adott.

/REHM, M. – UMSTÄTTER, W.: *Auswirkungen einer On-line-Literaturdokumentation auf eine Hochschulbibliothek = DFW Dokumentation-Information*, 27. köt. 2. sz. 1979. p. 43–46./

(Vermes Mária)

KÖNYVTÁR- ÉS TÁJÉKOZTATÁSGÉPESÍTÉS

Miniszámítógépek könyvtárakban és információs intézményekben

Az elmúlt években jelentősen megnőtt az érdeklődés a számítógépek könyvtári és tájékoztatási alkalmazása iránt, a fejlődés – különösen kisebb intézményekben – azonban nincs arányban ezzel az érdeklődéssel. A legfőbb akadály, hogy a berendezések drágák és nehezen hozzáférhetők; kevés a készen beszerezhető programcsomag; a saját software-fejlesztés nagyon költséges; drága az adatok visszamenőleges konverziója is.

Legújabbban a számítástechnikai kifejezések szótára egy új szóval bővült: a *mikroprocesszor*. Ez olyan számítógépi feldolgozó egység, amely a modern elektronika jóvoltából rendkívül csekély helyet vesz igénybe. Ma már a legtöbb mikroprocesszort valamilyen számítógépes rendszerbe építik be, de egyre gyakoribb az olyan feldolgozó egység is, amely ugyanúgy használható, mint a miniszámítógép.

Miniszámítógépek és kapcsolatok a nagy gépi rendszerekhez

Az elektronikus számítógép a fejlesztés kezdetén (a második világháborút követő években) még rendkívül

drága volt, s ezért távolilag is csak szűk körű alkalmazására gondoltak. A kereskedelmi forgalomba hozott első miniszámítógépnek az 1960-ban forgalmazott PDP-1 tekinthető, noha mai rokonaihoz képest még meglehetősen terjedelmes volt. A jelenleg már általánosan elterjedt DEC LSI-11 mikroprocesszor ugyanakkor egyetlen, 25x13 cm méretű lapon helyezkedik el.

A számítógépipar szövegírói számára állandó probléma a miniszámítógépek és a nagy gépi rendszerek közti különbségek meghatározása és sokan úgy vélik, hogy ez kvantitatív tényezők alapján nem is lehetséges. A laikus számára azonban főként ez az érthetőbb, s az elhatárolás – ha nem is nagyon élesen – de az alábbi szempontok szerint lehetséges: *fizikai méret; teljesítmény; perifériák; software; üzemeltetés; környezet; karbantartás; beszerezhetőség; ár; hatások*.

A nagy miniszámítógép és a viszonylag kisebb gépi rendszerek összehasonlításakor szinte eltűnik a különbség, de általában lehetséges az elhatárolás.

Fizikai méret

A kis méretű számítógépnek perifériái is rendszerint kicsik: 3x4 méteres alapterületen általában már egy nagyobb miniszámítógép-rendszer is elhelyezhető. Kis